

Cuvânt înainte

În anul 2013, vedea lumina tiparului *Trei poduri peste lume*¹, o carte ce așeza între copertele ei două decenii pe care le-am trăit trecând peste trei „poduri“ ale lumii de astăzi: cel de la comunism la democrație, cel de la un mileniu la altul și cel de la condiția de artist la aceea de principe regal. Era vorba despre anii 1982–2003, iar ultimul capitol al volumului se intitula „Măine“.

Secolul XXI și Casa Regală continuă cele *Trei poduri peste lume*, reflectând subiectiv încă două decenii de experiențe publice din viața mea. Cartea merge mai departe pe firul eseurilor și paginilor de jurnal, de la începutul anilor 2000 până astăzi.

Primele trei părți ale volumului cuprind capitole selectate din *Europa din noi*², *Biblioteca în flăcări*³, *Provizoratul istoric*⁴ și *Regalitatea, astăzi*⁵, alături de câteva texte inedite. Partea a patra a volumului se referă la ultimii cinci ani și include texte noi.

De la bun început vreau să fac limpede cititorului faptul că afirmațiile din această carte nu reprezintă poziția Custodelui Coroanei Române sau a Casei Regale. Deși sunt membru al Familiei Regale, cartea pe care v-o ofer este o oglindă a propriilor mele opinii, a experiențelor mele, a felului în care am înțeles lucrurile de-a lungul ultimilor 20 de

1 Volum publicat la Curtea Veche Publishing în 2013.

2 Volum publicat la Polirom în 2005.

3 Volum publicat la Polirom în 2007.

4 Volum publicat la Polirom în 2010. Varianta în limba engleză, *Provisional Romania*, a apărut la Editura Litera în anul 2000.

5 Volum publicat la Curtea Veche Publishing în 2015.

ani. Multe dintre afirmațiile făcute în anii 2000 nu le-aș mai face astăzi. Anumite păreri din perioada 2009–2010 le-aș nuanța astăzi sau nu le-aș mai relua deloc. Fiecare scriere a fost rezultatul și oglinda acelor zile, acelor ani în care au fost așternute pe hârtie. În aceasta constă calitatea lor de document.

Paginile cărții de față nu sunt cercetări istorice, nici eseuri politice, nici rapoarte anuale ale Casei Majestății Sale. Ele nu oglindesc cu fidelitate evenimentele și acțiunile Familiei Regale. O mulțime de prezențe publice ale noastre lipsesc din paginile acestea, pentru simplul motiv că am făcut o selecție subiectivă de fapte și gânduri.

Secolul XXI și Casa Regală descrie experiențe trăite de noi în viața românească și în lume, despre care m-am simțit dator să scriu, cu gândul la generația nouă de români, pentru care ceea ce s-a întâmplat în anul 1989 este o istorie din viața părinților lor. Continuu să cred că prezența publică, de zi cu zi, a Familiei Regale în România merită să fie păstrată în cărți, pentru a fi la îndemâna românilor, de aici încolo. În primii 20 de ani ai secolului XXI, Casa Regală a cunoscut două domnii diferite: cea a Regelui Mihai, cel mai longeviv suveran al dinastiei naționale, și cea a Majestății Sale Custodele Coroanei, prima femeie din istoria noastră care a devenit suveran al Casei de România. De-a lungul cărții, capitolele reiau idei, principii, concluzii sau teme. Inițial am fost tentat să nu las nicio repetiție în noul volum, gândindu-mă că cititorul anilor 2020 nu are nevoie să fie plictisit cu reluări și sublinieri excesive. Pe urmă, mi-am dat seama că apăsarea pe aceleași subiecte, în unele capitole, s-a datorat îngrijorării pe care o resimțeam în fața greșelilor sau neadecvării din viața publică în care îmi desfășuram angajamentele; în alte cazuri, reluarea anumitor teme avea ca motiv importanța pe care le-o dădeam în înțelegerea mecanismului instituției regale. Am decis, așadar, să las anumite repetări ale unor teme, sperând că abordările diferite ale aceluiași subiect vor reda mai bine caleidoscopul de culori al vieții publice din acei ani.

Scrise de-a lungul a două decenii, capitolele cărții se deosebesc mult între ele ca ton și ca atitudine. Anii 2005–2010 au fost ani în care am privit dinamica vieții publice cu un ochi mult mai critic decât în restul perioadelor. Am preferat însă structura originală a textelor, pentru a reflecta cu acuratețe orizontul preocupărilor, neliniștilor,

frustrărilor și concluziilor de atunci. Am făcut mici ajustări ale textului, dar numai pentru îmbunătățirea sau completarea lui, nu pentru alterarea conținutului.

Volumul apare la mijlocul anului 2020, într-un timp în care poziția Casei Regale în societatea românească s-a schimbat remarcabil. Au trecut 72 de ani de la plecarea Regelui Mihai din gara Jimbolia, în zorii negri ai zilei de 4 ianuarie 1948. Călătoria noaptea, cu jaluzelele trase, într-un tren înțesat de trupe ale Diviziei Tudor Vladimirescu⁶, așa își amintea Regina Elena de acele clipe de coșmar, mărturisind mai târziu că ore în șir s-a întrebat în sine ea dacă destinația trenului era spre vestul Europei sau spre Moscova. În ziua următoare, un ofițer american a bătut la ușa dormitorului din Trenul Regal, spunând: „Sire, acum sunteți liber!“ În zilele noastre, după șapte decenii, același dormitor din Trenul Regal este ocupat de Custodele Coroanei, în vizitele prin orașele țării.

La 18 ianuarie 2020 s-au împlinit 30 de ani de la venirea în România a Majestății Sale Margareta, primul membru al Familiei Regale care a pășit în țară după plecarea Regelui Mihai⁷ și a mamei sale. Sunt 30 de ani în care societatea românească și-a consolidat o admirabilă

6 Divizia „Tudor Vladimirescu“, o unitate militară compusă din voluntari, creată în URSS la 15 octombrie 1943. O unitate militară similară a fost Divizia „Horia, Cloșca și Crișan“. Divizia „Tudor Vladimirescu“ l-a avut comandant pe colonelul Nicolae Cambrea, luat prizonier de Armata Roșie după Bătălia de la Cotul Donului (1942). Divizia a recrutat în special prizonieri de război români și a fost inițiativa lui Stalin. Ei au fost *de jure* parte a Armatei Române, iar *de facto* parte a Armatei Sovietice. În septembrie 1944, Divizia „Tudor Vladimirescu“ a fost transferată în România. Până în 1957, ea a primit diverse nume, ultimul fiind Divizia „1 Mecanizată“. La București, sediul diviziei era în strada Răzoare. În divizie erau angajați drept consilieri ofițeri sovietici, iar subunitățile aveau la conducere ofițeri politici, alături de comandanții lor. Este unitatea militară care a înconjurat Palatul Elisabeta pe 30 decembrie 1947, a arestat Garda Regală și a forțat plecarea Regelui Mihai I. Majestatea Sa își amintește cum, de pe fereastra palatului, a văzut pe parcursul zilei armament greu îndreptat spre clădire.

7 Este vorba despre călătoria din noaptea de 3 spre 4 ianuarie 1948, când suveranul și Regina-Mamă Elena au fost obligați să părăsească țara, la bordul Trenului Regal, într-un exil care a durat cinci decenii.

încredere, respect, afecțiune și mândrie față de Coroana Română. Acest fenomen, binefăcător stabilității țării, s-a intensificat de 19 ani încoace, de când Palatul Elisabeta a redevenit reședință regală, la 18 mai 2001.

În Parlamentul României s-a discutat introducerea în Constituție a unui articol care să evoce rolul Casei Regale în dezvoltarea Statului român. Procesul de modificare a Legii fundamentale nu s-a împlinit, dar acest aliniat, chiar în lucru, rămâne unic în Europa timpului prezent.

Parlamentul României a invitat pe Regele Mihai (în 2011) și de mai multe ori pe Margareta, Custodele Coroanei (începând cu anul 2014) să se adreseze Camerelor Reunite ale Legislativului în sesiuni solemne, un fapt unic în țările republicane ale Uniunii Europene și destul de rar în cele monarhice.⁸ Casa Regală a României are un nou statut, „Normele fundamentale“, semnat de Regele Mihai la 30 decembrie 2007 și înțeles de societate. Din anul 2005 încoace au fost create sau reînviolate cu caracter dinastic (adică de familie) Ordinul Carol I, Ordinul Coroana României, Decorația Regală *Nihil Sine Deo*, Crucea Casei Regale a României, Medalia Custodele Coroanei Române și Medalia Regală pentru Loialitate.

Regele a numit la 30 decembrie 2007 drept Custode al Coroanei Române pe moștenitoarea sa, Margareta, iar Custodele Coroanei a succedat 10 ani mai târziu ca suveran al Casei de România și cap al Familiei Regale pe 5 decembrie 2017, ziua în care Regele Mihai a urcat la ceruri.

În ultimii ani, Principesa Maria și, apoi, Principesa Sofia s-au mutat în România.

Agenda externă a Familiei Regale, agenda comunităților țării și agenda activității din București sunt mai consistente și mai influente decât acum două decenii. De câte ori este reprezentată regal în

8 În afară de Majestatea Sa Regina Elisabeta a II-a, șeful Statului în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, care se adresează Parlamentului la începutul fiecărei legislaturi, situațiile în care un monarh european se adresează Parlamentului țării sale sunt rarissime.

Europa, America, Asia sau Africa, România se bucură de respect și de atenție publică. Sototind din 20 martie 1997, când Regele Mihai și Regina Ana au făcut prima vizită oficială pentru susținerea candidaturii României la NATO, Familia Regală a efectuat până astăzi, fără întrerupere, 360 de vizite externe, promovând interesele fundamentale ale României, în 60 de țări de pe 4 continente.

La începutul anilor '90, cărțile cu subiect regal puteau fi numărate pe degete, erau de regulă tipărite de edituri necunoscute, cu o rigoare îndoielnică și o distribuție limitată la tarabele din Piața Universității. După 30 de ani, Curtea Veche Publishing are 50 de titluri în colecția „Cărți Regale“, iar editurile Humanitas, Corint și Litera publică frecvent cărți cu teme regale.

Site-ul Familiei Regale (creat în anul 2007) are acum 28 de milioane de accesări unice.

Jubileele regale dintre anii 2008 și 2020, precum și popularitatea sărbătorii de 10 Mai de la Palatul Elisabeta – Garden Party – au dat un nou contur Coroanei Române în mintea și sufletul contemporanilor noștri. Aceste ocazii publice, pline de căldură, de conținut, de entuziasm și de respect, au arătat limpede caracterul unic al instituției regale în societatea românească de astăzi, care este definită de valorile și principiile Uniunii Europene și ale NATO.

Discursurile Custodelui Coroanei au atins apogeul impactului lor în capitalele Danemarcei și Olandei, în cursul vizitelor regale UE din 2019, și la Seara Regală dedicată Corpului Diplomatic, în același an.⁹ Întreaga opinie publică a înțeles, cu aceste trei ocazii, că vocea

9 Serile Regale ale Corpului Diplomatic au caracter anual și se desfășoară la Palatul Regal din Calea Victoriei, în Sala Tronului. Ele au o vechime de peste 150 de ani. Mai precis, prima seară dedicată reprezentanților statelor la București a avut loc la Palatul Domnesc din București, la sfârșitul anului 1866, primul an de domnie al Principelui Suveran Carol I. Șirul recepțiilor regale dedicate Corpului Diplomatic acreditat la București s-a întrerupt între anii 1948 și 1996. În anul 1997, în luna decembrie, Regele Mihai I a reluat șirul recepțiilor anuale diplomatice găzduite de Familia Regală, iar de atunci ele au avut loc la Palatul Elisabeta, în Sala Regilor, la Castelul Peleş, în Holul de Onoare, și, din anul 2016, în Sala Tronului de la Palatul Regal.

liderului regal are profunzime, neutralitate, legitimitate istorică și se bucură de respect, spunând lucruri pe care politicienii nu le pot spune (sau nu ar avea același efect dacă le-ar spune).

Ultimii ani au redat societății românești Trenul Regal, folosit în mod simbolic de Familia Regală la mari ocazii: Alba Iulia în 2012 (90 de ani de la Încoronarea de la Alba Iulia), ziua de 1 Decembrie (Ziua Națională), ori zilele marilor orașe. Mii de locuitori ai orașelor în care trenul oprește vin cu afecțiune și entuziasm la gară, pentru a-și arăta simpatia și pentru a trăi momente de mândrie și de frumos.

Au fost reluate, din anul 1997, recepțiile regale anuale ale Corpului Diplomatic oferite de Majestatea Sa, iar de patru ani încoace ele au loc în Sala Tronului de la Palatul Regal, unde reprezentanții statelor lumii la București se reunesc, în ținută de gală, pentru a onora România. Sufrageria de Stat de la Castelul Peleş, ca și Holul de Onoare sau Sala de Concerte din același palat, sunt locurile de primire a musafirilor, cu ocazii importante pentru instituțiile de astăzi ale României.

După revenirea Familiei Regale în țară, în timpul președinției profesorului Emil Constantinescu, în februarie 1997, Regele Mihai și Margareta, Custodele Coroanei au colaborat instituțional pentru acțiuni publice în folosul României, în interiorul țării și în străinătate, cu un număr de 13 prim-miniștri: Victor Ciorbea (1997–1998), Radu Vasile (1998–1999), Mugur Isărescu (1999–2000), Adrian Năstase (2000–2004), Călin Popescu-Tăriceanu (2004–2008), Emil Boc (2008–2012), Mihai-Răzvan Ungureanu (2012), Victor Ponta (2012–2015), Dacian Cioloș (2015–2016), Sorin Grindeanu (2017), Mihai Tudose (2017), Viorica Dăncilă (2018–2019) și Ludovic Orban. Aceștia se adaugă unui număr de șapte prim-miniștri, pe care Regele Mihai I i-a avut în Regatul României: Ion I.C. Brătianu¹⁰

10 Ion (Ionel) I.C. Brătianu (20 august 1864 – 24 noiembrie 1927), fiu al fruntașului liberal Ion C. Brătianu. A studiat în Franța. În 1889 s-a angajat ca inginer la căile ferate, sub conducerea lui Anghel Saligny. A devenit membru al Partidului Național Liberal în 1895, iar în 1909 a devenit președintele PNL, funcție în care a rămas până la sfârșitul vieții. A fost prim-ministru de cinci ori și a ocupat poziția de ministru în mai multe guverne. A fost senator și

(1927), Vintilă I.C. Brătianu¹¹ (1927–1928), Iuliu Maniu¹² (mai multe mandate între 1928 și 1933), Ion Antonescu¹³ (1940–1944), Constantin Sănătescu¹⁴ (1944), Nicolae Rădescu¹⁵ (1944–1945) și Petru Groza¹⁶ (1945–1947).

deputat. A prezidat marile evenimente politice sub Regele Ferdinand I: intrarea României în Primul Război Mondial, împrăștierea țăranilor, votul universal, Constituția ș.a.

- 11 Vintilă I.C. Brătianu (16 septembrie 1867 – 22 decembrie 1930), prim-ministru în perioada 1927–1928. Fiu al lui Ion C. Brătianu, a studiat în Franța și a avut, după întoarcerea în țară, diverse funcții publice, printre care ministru de Finanțe (1922–1926).
- 12 Iuliu Maniu (8 ianuarie 1873 – 5 februarie 1953), om politic, de mai multe ori prim-ministru, președintele Partidului Național Țărănesc. A fost membru de onoare al Academiei Române. Maniu a fost arestat la 14 iulie 1947 și a murit în închisoarea de la Sighet în chinuri groaznice, cadavrul său fiind aruncat, din ordinul regimului comunist, într-o groapă din cimitirul de la marginea orașului.
- 13 Ion Antonescu (2/14 iunie 1882 – 1 iunie 1946), general de Brigadă (1931), mareșal (1941). A participat la Primul Război Mondial (în 1916, șef al Biroului Operații al Statului Major al Armatei de Nord și apoi al Grupului de Armate Prezan, șef al Biroului Operații al Marelui Cartier (1916–1920); atașat militar la Paris (1922), Londra și Bruxelles (1923) și șef al Școlii Superioare de Război (1927–1929, 1931–1933), șef al Marelui Stat Major (1933–1934), ministru al Apărării Naționale în guvernul Goga–Cuza (1937–1938). A preluat conducerea țării la 4 septembrie 1940. Conducător al Statului (5 septembrie 1940 – 23 august 1944), semnează aderarea la Pactul Tripartit (23 noiembrie 1940) și decide intrarea României în Al Doilea Război Mondial (22 iunie 1941). Arestat la 23 August 1944, a fost considerat criminal de război și judecat de Tribunalul Poporului, care l-a condamnat la moarte, fiind executat prin împușcare la Jilava la 1 iunie 1946.
- 14 Constantin Sănătescu (14 ianuarie 1885 – 8 noiembrie 1947), om politic și general român, prim-ministru în anul 1944 și șef al Statului Major General al Armatei 1944–1945.
- 15 Nicolae Rădescu (30 martie 1874 – 16 mai 1953), general și om politic român, prim-ministru o scurtă perioadă între anii 1944 și 1945. A plecat în exil în anul 1946 și a murit în Statele Unite ale Americii.
- 16 Petru Groza (7 decembrie 1884 – 7 ianuarie 1958), doctor în drept la Leipzig (1907), avocat, om politic; deputat al Partidului Național Român (1919), ministru în guvernele Averescu, președintele Frontului Plugarilor (1933–1953), președinte al Consiliului de Miniștri, de la 6 martie 1945 și până la 2 iunie 1952, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, de la 12 iunie 1952 și până la moartea sa (7 ianuarie 1958).

Serviciul Coroanei în slujba națiunii este astăzi mai solid și mai bine înțeles. Eficacitatea acțiunilor noastre publice este mai mare. De la tribuna unei conferințe, în vizite la comunitățile locale, alături de organizații sau instituții, intervenția regală întru dezvoltare dă rezultate mai bune și mai prompte decât înainte.

Lumea Europei Occidentale nu mai este atât de predictibilă și de solidă ca acum două sau trei decenii. Îndoieli ale cetățenilor, critici aspre din partea presei și a societății civile, violență de stradă, lipsă de respect și de încredere față de lideri, superficialitate și uneori incompetență sau indiferență în lumea instituțională – toate adună nori destul de grei deasupra țărilor considerate cele mai avansate, mai democratice și mai prospere de pe glob. Adesea, societatea civilă reacționează față de aceste neajunsuri cu luciditate și cinism, spre disperarea și mai mare a societății profunde, care ar avea nevoie de empatia, încurajarea, bunătatea, altruismul și răbdarea elitelor.

Toate acestea sunt argumente pentru a pune laolaltă scrierile care urmează. Precum precedentele cărți pe care le-am scris, *Secolul XXI și Casa Regală* vede lumina tiparului pentru că sunt convins că este datoria mea să scriu despre anii Coroanei în slujba țării, ani cărora le-am fost martor.

Cartea încearcă să descrie din interiorul Casei Regale încheierea unei epoci și începutul alteia. Regele Mihai și Regina Ana au servit națiunea traversând aproape 100 de ani, cu sacrificiu și cu un devotament așezat uneori împotriva mersului istoriei, dar întotdeauna spre binele României. Viața pe acest pământ a Regelui Mihai și a Reginei Ana s-a încheiat, iar Custodele Coroanei și cu mine le continuăm astăzi serviciul în slujba Națiunii. Cred, așadar, că și această răscruce are nevoie de o oglindă în cuvinte.

Palatul Elisabeta, 22 februarie 2020

PRIMA PARTE

Mic tratat de regalitate în republică

Democrația (guvernarea creată prin alegeri, în care fiecare cetățean adult poate vota) nu este suficientă pentru a asigura idealurile de libertate, stabilitate și prosperitate: ar mai fi nevoie de domnia legii, de separarea puterilor, de protecția libertăților de bază (a cuvântului, a adunărilor, a religiei și a proprietății), protejarea autonomiei individuale și a demnității împotriva coerciției, tribunale și curți imparțiale. Și, mai presus de toate, realizarea unui mediu care să încurajeze inițiativa particulară, schimburile economice și prosperitatea.

FAREED ZAKARIA*

* Citat din cartea *The Future of Freedom – Illiberal Democracy At Home and Abroad*, publicată de Fareed Zakaria în anul 2003 la W. W. Norton & Co., New York.